

УДК 821.111 (73)

Г. М. Чепурда*м. Черкаси***ЕВОЛЮЦІЯ ЖАНРУ ВЕСТЕРНУ: ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТ
(НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРОК НОВЕЛ ЕННІ ПРУ «HEART SONGS»
І «CLOSE RANGE: BROKEBACK MOUNTAIN AND OTHER STORIES»)**

Розглянуто виникнення та розвиток вестерну як культурного та літературного феномена американського суспільства, його вплив на формування творчого доробку письменниці.

Ключові слова: вестерн, роман, оповідання, «ревізіоністський» вестерн, «постапокаліптичний» вестерн, масова культура, епічний жанр, гангстерський роман.

Рассмотрены появление и развитие вестерна как культурного и литературного феномена американского общества, его влияние на развитие творческого взгляда писательницы.

Ключевые слова: вестерн, роман, рассказ, «ревизионистский» вестерн, «постапокалиптический» вестерн, массовая культура, эпический жанр, гангстерский роман.

The article deals with the genre of western, its formation, progress and influence on American society. It is focused on characteristic features of the individual author's manner.

Key words: western, novel, story, «revisionist» western, «postapocalyptic» western, mass culture, epic genre, gangland novel.

Помітна постать сучасного літературного процесу США, Енні Пру, стала відомою завдяки своїм прозовим творам (романам і новелам) та публіцистиці. Дослідженням творчості Пру займаються американські та європейські літературознавці: Карен Лейн Руд (Karen Lane Rood, «Understanding Annie Proulx»), Крістіан Хамельзунд (Christian Hummelsund, «Dangerous and Indifferent Ground: Correspondence with Nature in Annie Proulx's Fiction»), Ненсі Ньюланд (Nancy Newland, «Journeys of Self-Transformation in Contemporary Literature»), а також Емілі Андерсон (Emily Anderson), Маргарет Реган (Margaret Regan), Джефрі Голт Харфем (Geoffrey Galt Harpham), Джон Річардс (John Richards), які переважно розглядають оповідання та романи Пру в контексті регіональної традиції американської літератури. У вітчизняному літературознавстві творчість Е. Пру не досліджена, тому вивчення її є актуальним та перспективним. Мета статті – проаналізувати розвиток жанру «вестерн» в американській літературі, зокрема його вплив на творчу еволюцію письменниці.

Вестерн можна вважати поєднанням усіх літературних жанрів. Пригоди, містика, любовні історії й історичні романи легко адаптуються у формат вестерну, оскільки елементи різних жанрів можуть бути об'єднані у межах одного і того ж роману або короткого оповідання. На думку таких літературознавців як Ненсі Ньюланд (Nancy Newland) та Маргарет Реган (Margaret Regan), історія вестерну сягає доби романтизму [2, с. 217]. Роком народження вестерну є 1860 рік, коли Ерасту Бідл з компанії Бідл і Адамс випустив «Десятицентові новели», місцем дії яких став небезпечний та далекий Дикий Захід. Протягом тридцяти років різними видавництвами було випущено більше тридцяти серій цих новел, загальна кількість творів вже на той час становила близько трьохсот. Вони користувались величезною популярністю у читачів східних штатів. Кіт Карсон, Бафало Біл Коді і Дикий Біл

Хікок були лише одними з багатьох персонажів, що увійшли до західного фольклору; життя цих літературних персонажів мало досить віддалену схожість із життям реальних героїв фронтиру. Ковбой – головний діючий персонаж десятицентових новел 80-х рр. XIX століття, які видавались бульварними журналами протягом 1890-х рр., але це були перероблені версії своїх попередників. На початку XX століття з'явився перший роман «Вірджинець» Оуена Уістера, сюжет якого став загальноприйнятою, перевіреною і вірною «формулою вестерну», що зображає зіткнення добра і зла. Формула вестерну стала основою для авторів подібних до Зейна Грея, колишнього дантиста зі східних штатів, який став письменником. Його роман «Вершники полинних прерій» залишається одним із найвідоміших вестернів усіх часів. Потім з'явилися Макс Бренд і Ернест Хейкок (Наусох), твори яких вплинули на таких сучасних авторів, як наприклад, Луїс Ламур і Люк Шорт. А. Б. Гатрі своїм романом «Велике небо» дав життя новому піджанру вестерну. Його роботи допомогли Старому Заходу встати на більш прозаїчний шлях, деміфологізуючи жанр. До нього приєдналися Вардис Фішер і Фредерік Манфред. Їхні романи вважаються високохудожніми літературними творами [4, с. 11]. З появою романів Гатрі, Фішера і Манфреда, вестерн досяг рівня класичних творів, почавши свій шлях з бульварних романів.

Традиційна формула вестерну – твір, обсягом близько 65 000 слів, заснований на міфології Старого Заходу. Розвиток сюжету лінійний, але можливі декілька сюжетних ліній з декількома персонажами. А. Б. Гатрі був досить відомим, коли почав свій шлях у жанрі історичного вестерну, написав у 1947 році роман «Велике Небо». Перше видання було опубліковано у 1952 компанією Хоутона Міффліна. Це – пригодницький роман про американський кордон, який у той час досяг Великих рівнин і Скелястих гір, переміщуючись з Кентуккі через Міссісіпі. Його головний герой, Бун Кодайл, справжній горець, який у юнацтві покинув дім і відправився на пошуки пригод на Дикий Захід. Це людина із вільним духом, якого наважилась покохати тільки вродлива дочка вождя індіанців Блекфута. Даний твір Гатрі миттєво заворує читача. Роботи Зейна Грея були значно довшими, і не завжди дотримувались традиційних формул. Він використовував більше сюжетних ліній з більшим числом персонажів, тим не менш дотримувався прямолінійного розвитку сюжету. У «Вершниках полинних прерій», опублікованого в 1912 р., письменник зобразив боротьбу між мормонами та їхніми ворогами у 1870 рр. Цей роман став одним із найкращих з числа його праць.

Видавництво Хоутона Міффліна (Houghton Mifflin) в 1949 році опублікувало класичний приклад традиційного жанру, роман Джека Шефера «Шейн». Розповідь про протистояння скотопромисловців і фермерів. Шейн – це найманий вбивця, який живе своєю зброєю. Шефер блискуче розповідає історію, знайомлячи читача з цим неймовірним чоловіком, який намагається порвати зі своїм минулим, захвати зброю і розчинитися на Заході. Але становище фермерів викликає у нього збентеження і головний герой приєднується до їх боротьби. Розповідь має історичну основу, хоча її події – вигадані. Подібне відбувалось у часи Вайомінгської війни скотоводів 1892 року.

Багато традиційних вестернів були написані авторами після Джека Шефера, але, тільки деякі з них «відкривають» і «закривають» свої твори так легко, як він у

своїх романах. Письменник Луїс Ламур також є класичним прикладом романіста традиційного стилю. У результаті своєї успішної кар'єри він розробив майже сотню романів, і багато з них продовжують публікуватися. Тері Джонстоун увійшов у літературний світ зі своїми романами про горців: «Ті, що приносять вітер» (Carry the Wind), «Володарі кордонів» (Boderlords) та «Одноока мрія». Перший роман, «Ті, що приносять вітер», був завершений у 1977 і, перш ніж його опублікували в 1982 році у видавництві Caroline, не приймався до друку більш ніж 19 разів. Сьогодні на рахунку письменника велика кількість творів, а багато з них отримали позитивні відгуки критиків [4, с. 41].

Іншим сучасним автором, який пише у жанрі історичного вестерну, є Уїн Блевінс. Один з його останніх романів «Пісня каменя» (Stone Song), в 1997 був нагороджений американською асоціацією авторів вестернів. Він жив разом з індіанцями Лакота (Ciy) у штаті Монтана протягом року, досліджуючи їхню релігію (вклоніння сонцю), усну історію, звичаї і міфологію. «Пісня каменя» – це роман про Божевільного коня, загадкового воїна Лакота, котрий сприяв поразці 7-ї Кавалерії Картера у Літл Біг Хорн у 1876 р. Письменник демонструє дух Лакота, який втілюється у житті Божевільного коня.

Ще однією категорією вестерна є романи Дикого Заходу. Це звичайні літературні твори, дія яких відбувається на Заході. «Одинокий голуб» Ларі МакМартрі став лауреатом Пулітцерівської премії у галузі літератури; «Сьєрра» Річарда Уілера, який отримав нагороду американської асоціації авторів вестернів у 1997; і роман Джона Бірна Кука «Місяць завієний снігом», що нагороджений американською асоціацією вестернів у 1984.

Автором одного з найкращих вестернів за останні роки є Джим Волард, переможець престижної для авторів вестернів нагороди WWAT 1996 року, опублікував свій перший роман у 1995. Ця премія – для авторів-початківців у жанрі «вестерн». Дія роману «Грім у долині» відбувалась у долині Огайо протягом 1790 років, коли тут проходив кордон Сполучених Штатів. Це переконлива розповідь про боротьбу поселенців з індіанцями, які заселяли долину. Його оповідання не має нічого спільного з історіями про вільних стрільків, які зображаються у традиційному вестерні [1, с. 34].

Історичні вестерни, як і вестерни Дикого Заходу, започатковані у добу романтизму, спираються на один із міфів про американський Захід. У статті «Винахід Заходу» відомого американського письменника Ларі МакМертрі, що вийшла у журналі «New York Review of Books» і присвячена викриттю одного з найпопулярніших історичних міфів: про американський «дикий» Захід, порівнюється виникнення американського міфу із вже сформованим історичним міфом Великобританії, який, у свою чергу, запозичений з книги Еріка Хобсбома і Теренса Рейнджера «Винахід традиції», адже ритуали і атрибути британської монархії відомі в усьому світі як зразок підтримки традицій англієцями. Між тим, більшість з них відноситься до ХІХ – поч. ХХ ст., а предмети національної гордості були взагалі вигаданими. Відомий британський журналіст і популярний історик Пол Джонс пише у своїй книзі «Історія американського народу»: «У Заході дивовижно те, що він перетворився на міф одночасно з його освоєнням. Освоєний Схід бажав почути про неосвоєний Захід, не піддаючись хвилюванням, і тим більш небезпекам,

пов'язаними з перебуванням там... Як показують архівні документи, весь цей Дикий Захід був досить реальним. Але історика вражає порівняне перебільшення значущості усіх цих знаменитих перестрілок. Найвідоміша з них, в арізонському місті Тумстоун, героєм якої був Уайет Ерп, забрала життя всього трьох осіб» [4, с. 25]. У дійсності, однак, реальність більшості персонажів тільки вводить в оману: «за межами США імена персонажів нікому не відомі, але відомі подробиці їхнього життя, які практично є вимислом, адже кожен пам'ятає класичні сцени вестернів: два герої неквапно виходять із бару, потім деякий час стоять один напроти одного, тримаючи руки біля кобури, умить вихоплюють свої шестизарядні: один падає, інший повільно виходить, або групову перестрілку: летять кулі, після чого поранених негідників несуть за стремена коні, а позитивні герої йдуть» [4, с. 54].

Американський міф складався у другій половині XIX ст., що була однією із найдивовижніших епох в історії США – час підкорення необжитого і фактично безлюдного континенту. Біда індіанців, яких відтіснили до того часу за Міссісіпі, була реальною. Але «дикий» у загальноприйнятому розумінні Захід не існував ніколи. Тому думка МакМертрі ще більш радикальна, ніж Пола Джонса: Захід почали винаходити не паралельно з його підкоренням, а з випередженням» [2, с. 14]. Як вже зазначалось вище, одним із героїв десятицентових романів був ковбой, який потім став центральним героєм вестерну. Спочатку цей персонаж, іспанською – «вакero», було запозичено, коли Техас, який відділився від Мексики, був анексований США. Це був іспанський кінний пастух у сомбреро, у жодному випадку не у джинсах. Форму одягу потім перейняли американські ковбої, коли із розширенням залізних доріг, вільний випас скота став доволі прибутковим. Цей час був досить коротким, тому що після будівництва залізниць з'явилися поселенці, коровам стало тісно, а ковбої втратили роботу. Тим часом освоєння земель по ту сторону Міссісіпі відбувалось без особливої дикості. Більшість людей, які відправились на нові місця, не були іммігрантами, які осідали, як правило, у великих промислових містах і на шахтах, а нащадками ранніх поселенців, спадкоємцями багатой культури місцевого самоврядування, які не звикли, і не бажали чекати на закони звідкись із центру. Варто було населенню досягнути мінімальної густоти, вже будувалась церква, вибирався шериф з помічниками, з'являлась добровільна пожежна команда, а на головній, часто навіть єдиній вулиці обов'язково відкривались адвокатські контори. Тимчасові безпорядки мали здатність виникати там, куди іммігранти все ж таки прагнули і діставались: можна згадати «золоті лихоманки» у Чорних пагорбах Дакоти, у Каліфорнії і на Алясці, з їхніми барами та борделями. Але на поміч шерифам приходили стихійні народні дружини, і чужаків швидко приводили до тями [1, с. 16]. Сюжети історичних вестернів найчастіше пов'язані із освоєнням західних земель, яке мало багато етапів, і заселення цих земель відбувалось нерівномірно. У той час як деякі райони вже стали місцями проживання певних громад, в інших тільки-но з'являлись перші поселенці. Але там, де була земля, рано чи пізно на ній осідав якийсь господар. Старий Захід відходив довго і болісно, змінюючись із плином часу. Мабуть, кінцевою датою його існування приблизно можна назвати 1916 рік [2, с. 34].

У 1916 році відбулись два останні пограбування поштових диліжансів кінними бандитами – одне у Йелоустоунському національному парку, інше – у Чарльзтауні у

Неваді. У 1915 році був недовгий бунт індіанців на кордоні Колорадо і Юти. Невелика банда піутів на чолі з її Старим Полком і його сином Поузі вчинила безлад, під час якого загинуло щонайменше один білий і декілька індіанців. Останнє вбивство індіанцями білого в окрузі Монтесума, штат Колорадо, зафіксовано у 1886 році, хоча окремі сутички відбувались протягом усіх вісімдесятих років. Територія південного заходу Колорадо і прилеглі округи Юти, – остання з освоєних територій у Сполучених Штатах. Правда, і в інших районах Заходу посеред більш або менш придатних до життя подекуди ще довго залишались окремі відносно дикі ділянки [2, с. 273].

Зародження вестерну як великого (роман) та малого (оповідання) жанрів почалося у добу романтизму, адже епоха романтизму була часом максимально активного освоєння величезних територій на Півдні і на Заході країни, коли фронтір – рухомий кордон між «цивілізацією» і «дикістю» – підходив до узбережжя Тихого океану. На фронтірі склались і глибоко оригінальні форми творчої переробки колоритного матеріалу, який удосталь надавала реальність нових приєднаних територій, і власна міфологія, і власна галерея типів або напівлегендарних героїв, які нерідко були унікальними – вони складають вийняткове надбання американської культури і відображають досвід, який не має аналогів в історії інших народів. Фольклор, який належав фронтіру – і за своїм походженням, і за поетичним змістом, відображав помітний вплив на розвиток американської літератури епохи романтизму [1, с. 14]. У цей час виникає інтерес до фольклору корінного населення Америки. Величезний крок уперед, який фольклористика зробила в епоху романтизму, особливо уважного до народної поетичної творчості, що усвідомлюється як найбільш достовірне відображення національної духовної сутності, міг би бути проілюстрований і на американському матеріалі. Окрім цього, у США романтична епоха позначена першими спробами усвідомлення національної культури як поліетнічної і активністю засвоєння індіанського художнього надбання. Легенди і міфи корінних американців вперше стають предметом не тільки наукового інтересу, але і впливають безпосередньо на «високу літературу», хоча цей процес має досить опосередкований характер і не призводить до дійсно глибокого перетворення поетичної мови, як це, при схожих умовах, відбулось століттям пізніше у латиноамериканській прозі. І тим не менш фольклор, що виник і був записаний в епоху романтизму, є діючим способом осягнення і художнього закріплення американської самобутності, тим самим допомагаючи вирішити основну задачу, яка стояла перед літературою США на стадії раннього романтизму. Місце дії вестернів – зазвичай західні американські штати (Айдахо, Аляска, Арізона, Вайомінг, Каліфорнія, Колорадо, Монтана, Нью-Мексико, Невада, Орегон, Юта). Дія у вестернах, в основному, відбувається у другій половині XIX століття на Дикому Заході – майбутніх штатах США, але і також у Західній Канаді і у Мексиці. Час дії – період приблизно з 1860 року до кінця «Індіанських війн», датованих Бойнею біля джерела Вундед-Ні у 1890. Деякі вестерни використовують тему Війни між Північчю та Півднем. Межі жанру також розширюються, щоб включити Битву при Аламо (1836) і Мексиканську революцію (кін. 1920-х) [2, с. 38]. Важливою характерною рисою вестерну є зіткнення примітивного і застарілого укладу з новаторським способом життя. Часто цей конфлікт демонструвався через

символічне зіткнення характерів. У вестернах раннього історичного періоду – це зазвичай боротьба індіанців з білими переселенцями і американською кавалерією. У вестернах, час дії яких стосується більш пізнього періоду, це боротьба хазяїв ранчо, поселенців і стрільців з наступаючою індустріальною Революцією, впливом великого бізнесу і центральної політичної влади на місцях [2, с. 14]. Твори у жанрі вестерну часто зображують завоювання диких просторів і підкорення природи в ім'я цивілізації, або конфіскацію територій, які по праву належать мешканцям прикордонних територій. Вестерни найчастіше описують суспільство, організоване на основі кодексу честі, ніж на основі законодавства, члени якого не мають іншого соціального оточення, окрім своїх колег, родичів, або, можливо, взагалі знаходяться на самоті [2, с. 301]. У вестернах демонструється суворість дикої місцевості. Дія часто відбувається у ландшафтах-пустелях. Типовий антураж – ізольовані форти, ранчо і ферми, або маленькі прикордонні містечка, де є салун, невеликий магазин, громадські стайні і пушки. У деяких вестернах, куди дісталась цивілізація, є церква і школа. У інших, де ще діють прикордонні правила, життя все ще не має жодної цінності. Слід зазначити, що вестерн – багатогранний жанр, і він має ряд піджанрів, які присвячені Індіанським війнам, Громадянській війні, Мексиканським війнам, рейнджерам, залізниці, переселенцям, погонщикам великої рогатої худоби, вигнанням і злочинцям, стрількам, помсті, квесту і навіть коханням, а також комедійні вестерни. Часто вони змішуються. Типовими персонажами класичного вестерну є: непорушний шериф; незалежний мисливець за винагородою («мисливець за головами»); хвацький ковбой; кровожерливий індіанець, вождь, антагоніст головного героя; благородний індіанець, іноді помічник і супутник головного героя; лихі бандити; професійні гравці у покер; чиста і невинна головна героїня; фатальна жінка, іноді співачка; «дівчата» з веселих домів та «бордель-маман». Важливий момент вестерну – швидкість, темп дії. Т. зв. «швидкий постріл» – дуель, перенесена в американські умови [2, с. 14]. Окрім того, має значення моральна оцінка того, що відбувається: боротьба добра і зла, і, як правило, добро завжди перемагає. Іноді це надає твору деякої стереотипності, але все ж таки хепі енд – обов'язкова прикмета [2, с. 14].

Найбільший розквіт жанру припав на середину ХХ століття. З того часу намітився спад. Історія вестернів у США така багата, що він поєднав багато жанрів: бойовик, пригод, комедію, драму, жахи, трагедію, пародію, мюзикл, фантастику та ін. Жанр вестерну у другій половині ХХ ст. був пристосований до історично вигаданих обставин інших країн, включаючи Аргентину, Австралію, Бразилію, Росію і навіть вигадані космічні колонії. Термін «ревізіоністський» (Revisionist Western) використовується для опису творів, у яких змінюються традиційні елементи жанру.

У середині 1960-х стали помітними наступні зміни у ревізіоністських вестернах: незвична похмурість тону; використання антигероя; значні ролі сильних жінок; більш симпатичне зображення індіанців; критичне ставлення до великого бізнесу, влади, армії; критичне ставлення до надмірної маскулінності; зображення насилля; нетрадиційна сексуальність; чорний гумор; акцентуація беззаконня у цьому періоді, надання переваги реалізму над романтизмом. «Contemporary Westerns», жанр, представником якого є Енні Пру, характеризується дією, що відбувається у

сучасній Америці, але використовуються теми і мотиви Дикого Заходу (бунтівливий антигерой, відкриті ландшафти та ін.). У більшості випадків їхнє географічне місце дії – ті ж самі західні штати, при цьому підноситься старий менталітет. Жанр, в якому описів і діалогів мало, а переважають пейзажі, споріднений із пригодницькою літературою. Тому ранні вестерни спирались на американську пригодницьку літературу XIX – поч. XX ст. і засновувались на підручному матеріалі – завоювання Заходу. У цьому жанрі працювало багато письменників, і зображуючи фронтір, кордони штатів Нью-Мехіко, Каліфорнія, Арізона, Юта, Невада, Канзас, Техас, Колорадо або Вайомінг – часто перетворювали ландшафт не просто на живий фон, але і на діючого героя [1, с. 56].

Один з піджанрів – «постапокаліптичні» вестерни, де дія відбувається у майбутньому, а суспільство, яке намагається відновитися після катастрофи, показується достатньо схожим на освоєння диких територій XIX століття. Наприклад, у серії книг «Темна вежа» Стівена Кінга поєднуються теми вестерна, класичного фентезі, наукової фантастики і хорора. Супергерой жанру фентезі змальовується як розвинутий з героя-ковбоя, єдиного всемогутнього в умовах міста.

Письменниками та основоположниками вестерну як жанру можна вважати Брета Гарта, Луїса Ламура, Фенімора Купера, Карла Майя, О'Генрі, Майна Ріда, Джеймса Віларда Шульца, Гюстава Емара, Ларі МакМертрі, Джека Шефера, Блістера Макліна («Ущелина розбитих надій»), Роджера Желязни («Дикі землі»), Роберта Шеклі (фантастичне оповідання «Нескінчений вестерн»). У літературознавстві довгий час існувало уявлення про вестерн як про розважальний жанр. Естетика відносить вестерн у розряд явищ, які стосуються тільки «масової культури». На нашу думку, з цим положенням не можна погодитись. Вивчення вестерну почалося давно, практично з того моменту, як вестерн став оформлюватись у самостійний жанр мистецтва. Починаючи з того часу склалась величезна література про вестерн, у якій можна знайти найрізноманітніші методологічні підходи до дослідження цього жанру. Серед робіт, які досліджують вестерн, можна виділити наступні типологічні підходи: історичний, психологічний, політичний і структуралістський. Перші спроби філософсько-естетичного аналізу вестерну засновувались на психологічних теоріях. Це було пов'язано, головним чином, з широким розповсюдженням у США психоаналізу. Фрейдизм, який став у 40-і роки не тільки модною, але і панівною теорією у США, намагався дати пояснення причин популярності вестерну, структури значення його образів. Наприклад, Фред Елкін стверджував, що вестерн – це форма ескапістського мистецтва, яка допомагає читачам, особливо дітям і підліткам, знайти вихід у мріях і фантазіях. Фрейдисти розглядали вестерн як систему зашифрованих символів, які мають сексуальний характер. Так, зокрема, герой-ковбой інтерпретувався як архетипний образ фантазії, шериф – як добрий батько, ранчо – як мати, традиційна перестрілка – як страх кастрації, кінь – як фалос і т. д. [3, с. 211]. У. Баркер у статті «Стереотипи вестерна» намагався пояснити вестерн як символічний прояв так званого едіпового комплексу, відповідно до якого в основі поведінки дитини знаходиться несвідома любов до матері і мрії про вбивство батька. Такого роду тлумачення вестерну ми знаходимо, наприклад, у Джона Ковелті у його книзі

«Шестизарядна містика» (1917). На його думку, вестерн являє собою епічну драму, яка будується на співвідношенні трьох наступних сил: мешканців міста як представників цивілізації; злочинців та індіанців, які нападають на мешканців міста; героя як «людину середини», який, маючи досвід другої групи, в основі своїй належить першій [4, с. 32]. Різноманітні варіанти відносин між цими групами і складають, за Ковелті, різноманітні варіанти і сюжети вестерну. Ми вважаємо, що всередині цього, історичного, по суті, підходу до використання вестерну виникли концепції вестерну як епічного жанру, що стосується завоювання Дикого Заходу. Епічні жанри у певних народів складаються протягом століть, і сама давність надає казці, билині, епічній поемі безумовну народність, сталість основних мотивів і вихідних моральних критеріїв. Американський континент, відкритий, заселений і освоєний європейцями, не має такого, що відноситься до глибокої давнини, епосу. Його епос складався і розвивався разом з історією дуже молодого країни, з традиціями демократії з однієї сторони, і прагматизму – з іншої. «Сага дикого Заходу» – одна з небагатьох романтичних сторінок американської історії, якій потрібен був і свій історичний епос і свій ідеальний герой [2, с. 67].

У 70-х роках з'явилась структуралістична теорія вестерну. Її розвиває Джим Кітсес у книзі «Горизонти Заходу» (1969). Для аналізу структурних особливостей вестерну як жанру він виділяє дві антонімічні риси, що відповідають двом станам суспільства: дикості і цивілізації. На думку Кітсеса, образ американського Заходу, який представляє вестерн, є діалектичною формою, що об'єднує популярні форми різних стадій історії. Вестерн є комбінацією цих рис, до того ж, на думку Кітсеса, полярні теми «можуть переходити одна в іншу у процесі авторського розвитку» [1, с. 98]. На нашу думку, в концепції вестерну Кітсеса приваблюють спроби діалектичного тлумачення жанру, художньої структури, в якій об'єднуються воедино полярні протилежності. Однак Кітсес звертає увагу тільки на формальну структуру вестерну, ігноруючи, по суті, соціальний і історичний зміст цього жанру. На даний момент жанр підкорюється сторонньому впливу (наприклад, романів «чорної серії», поліцейської літератури і соціальних проблем сучасності). Насправді вестерну і гангстерському роману характерні антагонізм та спорідненість. Обидва жанри, які найбільш активно використовуються американською «масовою культурою», мають багато спільного, і разом із тим вони безперечно антиподи [2, с. 201].

Гангстерський, або кримінальний роман – наймасовіший, мабуть, із усіх жанрів «масової культури», і також як вестерн, характеризується стійкими стереотипами характерів і ситуацій незалежно від того, хто є його умовно «позитивним» героєм – гангстер або його формальний антипод – поліцейський. Зміни гангстерського роману також відбуваються на фоні незмінності основних ознак. Гангстерський роман, на відміну від вестерну, характеризується властивим йому насиллям. У вестерні незмінні перестрілки і вирішальна дуель «доброго» і «лихого» протагоністів, як і в будь-якому епосі, є здійсненням справедливості у світі, де законність ще не ствердилась і лише повинна бути основана. У гангстерському романі насилля є єдиним способом існування героя, незважаючи на те, чи є він порушником закону, чи його формальним представником [2, с. 11]. На нашу думку, гангстерський роман також у більшості випадків пов'язаний з історією США, але

частіше – з історією недавньою. Реалізм як фон у ньому, як правило має безумовний, часто натуралістичний характер. Цікаве співставлення вестерну і гангстерського роману проводить Роберт Уоршоу у своїй роботі «Гангстер як трагічний герой». Співставляючи обидва жанри, Уоршоу показує їхню схожість: обидва вони – типові для американської культури жанри, в обох героєм є людина з пістолетом. Але разом їхні соціальна та естетична функції принципово різні [1, с. 216]. Однак, розвиваючи концепцію про те, що герой вестерну – це «останній джентельмен», Уоршоу, на наш погляд, надто індивідуалізує вестерн. На його думку, герой вестерну змагається, головним чином, тільки за свою власну честь, а не за інтереси суспільства. Аналіз найбільш помітних вестернів доводить, що це якраз навпаки і що сама концепція особистої честі заснована на дотриманні кодексу суспільної моралі [1, с. 16].

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що біля витоків жанру стояли три людини: письменник Оуен Уїстлер, художник Фредерік Ремінгтон і політичний діяч, майбутній президент США Теодор Рузвельт. Перший зробив популярним опис Заходу у літературі, другий писав картини на теми освоєння Заходу і був ілюстратором романів Уїстлера, третій надавав ідеї Заходу широке ідеологічне і політичне звучання. Історія вестерну, як бачимо, свідчить, що це серйозний епічний жанр, який має величезні виразні можливості, з легкістю пристосовується до будь-яких змін, які відбуваються у смаках і суспільній думці. Разом із тим жанр потрапив у русло «масової культури», де доволі часто перетворювався на школу жорстокості, насилля, на культ сили і філософію агресивного індивідуалізму.

Бібліографічні посилання

1. **Hummelsund Christian.** Dangerous and Indifferent Ground: Correspondence with Nature in Annie Proulx's Fiction/Christian Hummelsund. – Norway : University of Bergen, 2006. – 468 p. – (Ph.D. dissertation. Göteborg: University of Göteborg).
2. **Rood Karen Lane.** Understanding Annie Proulx/ Karen L. Rood. – Columbia : Harper Collins, 2001. – 311 p. – (Understanding contemporary American Literature).
3. **Proulx E. Annie.** Close Range: Brokeback Mountain and Other Stories/ Annie Proulx. – London : Harper Perennial, 2006. – 318 p.
4. **Werden Doug.** American Regionalism: The West, The Frontier, The Prairie, and The Plains/ Doug Werden. – West Texas : University Press, 2007. – 55 p.

Надійшла до редколегії 12.05.10